

Dos plecs solts poètics de la guerra dels segadors¹

Àngels Sendra Morant²

Resum: Aquest estudi té com a objectiu l'edició crítica de dues cartes escrites en versos heptasil·labs, anònimes, que foren escrites amb poc de temps de distància i relacionades temàticament: la *Carta que ha enviada la vila de Perpinyà a Catalunya, ahont va contant totes sas desdichas* i la *Resposta que fa Cataluña a una carta que li ha enviada la vila de Perpiñà, ab la qual plora las desdichas pateix en recompensa de innumerables servicis*. Es tracta de dos plecs solts poètics de caire propagandístic, datats el 1641, la intenció dels quals és transmetre unes idees polítiques relacionades amb la Guerra dels Segadors (1640-1652/59). En aquest sentit, el treball mira de contribuir a la recuperació de la literatura política de l'època editant uns textos que fins avui només es podien llegir en dos impresos siscentistes, contextualitzant-los en aquest episodi bèl·lic.

Paraules Clau: edició crítica, Èdat Moderna, Barroc, literatura política, literatura catalana.

Abstract: This project has as an objective the critical editing of two letters written anonymously in thematically related heptasyllabic verses, with little time difference. These two letters, *Carta que ha enviada la vila de Perpinyà a Catalunya, ahont va contant totes sas desdichas* and *Resposta que fa Cataluña a una carta que li ha enviada la vila de Perpiñà, ab la qual plora las desdichas pateix en recompensa de innumerables servicis*, which are propagandistic poetic broadsheets dated 1641, were intended to transmit political ideas related to the Catalan Revolt (1640-1652/59). In this regard, the project attempts to contribute to the recovery of political literature from this period by editing texts that until now could only be found in two documents from the XVII century, contextualizing them in this warlike incident.

Keywords: critical edition, Modern Age, Baroque, political literature, Catalan literature.

D'entre els textos de creació literària de l'Èdat Moderna, els que han merescut més atenció de la historiografia han estat les obres cultes; en canvi, la literatura política –popular o popularista– no ha estat, fins fa poc, motiu d'estudi aprofundit. La present edició de dos impresos propagandístics del segle XVII (1641) de l'època de la Guerra dels Segadors (1640-1652/59), té la voluntat d'ajudar a contribuir a la seua recuperació.

La confluència de tot un seguit de conflictes bèl·lics entre els estat europeus, a més de les nombroses epidèmies i la crisi social, econòmica i demogràfica, donaren lloc a la Guerra dels Trenta Anys (des de 1618 fins a 1648), provocada per la lluita per l'hegemonia de l'Europa del segle XVII i l'afermament de l'absolutisme. La Guerra dels Segadors s'insereix en aquest conflicte europeu de dimensions remarcables; abasta des de 1640 fins a 1652, tot i que l'enfrontament entre França i Castella finalitza el 1659, amb el Tractat dels Pirineus.

La revolta catalana és una revolta de pagesos contra el sector senyorial castellà, el qual exercia una política anticonstitucional envers la societat catalana, que defensava els seus drets i les seues llibertats com a poble i lluitava contra les grans despeses financeres que tenia el sistema absolutista de Felip IV i el seu *valido*, el

¹. Expressem el nostre agraïment als Profs. Eulàlia Miralles Jori, Josep Enric Rubio i Vicent Josep Escartí Soriano, pel seu suport i ajuda.

². Filòloga, Univerditat de València.

Comte-duc d'Olivares. La revolta pagesa s'esdevé pel trencament entre els catalans i la monarquia hispànica, l'esclat de la qual es produeix el 7 de juny de 1640, dia del Corpus de Sang, a la ciutat de Barcelona, on, després d'alguns aldarulls, una multitud de segadors assassinà el virrei, el comte de Santa Coloma. Unes setmanes després, el Consell d'Estat ordenà l'ocupació de Catalunya i a partir d'aquest fet, amb Pau Claris al capdavant de la

Generalitat, s'inicià el pacte d'ajut de França als catalans.³

La revolta catalana fou impulsada, a més a més, per ideologies polítiques que decantaren el signe dels esdeveniments cap al bàndol francès a partir del 1640. Així mateix, a banda de les característiques concretes del règim absolutista de Felip IV, el poble català anteposava la disposició de lleis pròpies, fetes i pensades pel bé dels catalans, que garantien l'ordre social; d'aquesta manera, els canvis que s'hi produïren donarien lloc a conseqüències que havien d'afectar la identitat i la llibertat de Catalunya. El model de govern compartit que volia la Diputació del General a l'hora de prendre decisions no era del tot acceptat pels ministres del rei. Els entrebancs institucionals i polítics ja venien de lluny quan va esclatar, a la ciutat de Barcelona, el Corpus de Sang l'any 1640.

En aquest context de confrontació i de guerra naix la necessitat, per part dels bàndols polítics, de difondre unes idees concretes a la població i és llavors que comencen a proliferar pamflets polítics o relacions de successos, impresos generalment, en vers i també en prosa. És el moment en què esclata el que la historiografia ha anomenat la «guerra de papers». La batalla, a més d'efectuar-se sobre el camp, s'esdevé també per escrit.⁴

La literatura esdevé als inicis de la Guerra dels Segadors un instrument de difusió política, una arma propagandística, ja que difon una ideologia concreta, siga de signe profrancès o prohispanic; avui, aquesta poesia ens serveix per poder conèixer millor els fets històrics que tingueren lloc en aquell temps.

La *Carta que ha enviada la vila de Perpinyà a Cathalunya, ahont va contant totas sas desdichas* i la *Resposta que fa Cataluña a una carta que li ha enviada la vila de Perpiñà, ab la qual plora sas desdichas pateix en recompensa de innumerables servicis* són dues composicions lligades per la temàtica: el primer és una carta que envia Perpinyà a Catalunya el 1641, en què li demana ajuda, ateses les circumstàncies en què es troba, i el segon plec és la resposta que li fa, el mateix any, Catalunya a Perpinyà. Són dues cartes que contenen informació sobretot històrica de l'època del conflicte bèl·lic, com l'ocupació de Tarragona i Tortosa pels exèrcits hispànics, o el comportament del rei francès. Les dues composicions foren impreses a la ciutat de Barcelona, la qual cosa ens predisposa a suposar l'interès o bé l'objectiu de l'impressor a l'hora de difondre una ideologia determinada, que no és altra que la bondat de la monarquia francesa enfront els abusos de Felip IV i el seu exèrcit. D'altra banda, el peu d'impremta dels dos plecs (Barcelona), no fa altra cosa que reforçar la

³ Per a la Guerra dels Segadors, ens hem valgut de: SANABRE, J., *La acción de Francia en Cataluña en la pugna por la hegemonía de Europa: 1640-1659*, Real Acadèmia de les Bones Lletres de Barcelona, 1956. Per al context cultural: FERRANDO A. & NICOLÁS M., *Història de la llengua catalana*, UOC, 2011; SIMON I TARRÉS, A., *Els orígens ideològics de la Revolució Catalana de 1640*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999, i també, del mateix autor, *Pau Claris, líder d'una classe revolucionària*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008.

⁴ Per a la «guerra de papers», a banda de SIMON I TARRÉS A., *Els orígens ideològics de la Revolució Catalana de 1640*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999, i, del mateix autor, *Pau Claris, líder d'una classe revolucionària*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008, veg. també, especialment, ETTINGHAUSEN, H., *La Guerra dels Segadors a través de la premsa de l'època*, vol. 3, Barcelona, Curial, 1993.

creença que la gran majoria de la premsa política de l'època fou editada a la ciutat comtal.

Les dues composicions que ara ens ocupen prenen forma de carta en vers, són escrites en llengua catalana i en un llenguatge planer, destinades a un públic popular i del país. Aquest tipus de fulls volants eren escrits bé per a ser llegits en un àmbit més privat o en veu alta. Que siguin en vers, fàcils de memoritzar, amb un llenguatge planer i poc retòric, fa pensar en la possibilitat d'una lectura compartida, tot i que no ho podem saber amb certesa.

Pel que fa a la mètrica i versificació dels dos textos, els versos són heptasíl·labs, de molta tradició en la poesia catalana. L'anònim autor (o els anònims autors) no resolen sempre els versos correctament, i n'hi ha d'hipermètrics i d'hipomètrics. Tot i que no hi ha una rima constant ni regular, en alguns versos es pot veure una rima particular que pot facilitar la comprensió dels oïdors quan la carta és llegida en públic, o per remarcar el sentit del fragment o l'objectiu del parlament, com s'observa al següent exemple amb «rescatada» i «conservada»: «Pus sabeu que ab vostros brassos / y sanch fóreu rescatada / ab los matexos, valentment, / aveu de ser conservada» (*Carta que ha enviada la vila de Perpinyà a Catalunya, ahont va contant totas sas desdichas*, versos 93-96). Aquests heptasíl·labs presenten majoritàriament un accent intern, en la tercera o quarta síl·laba. Un exemple és, en la primera carta, els versos 64, 65 i 66, heptasíl·lab, octosíl·lab i hexasíl·lab, respectivament: «y la vólan captivar. / De vós vólan fer lo mateix / per çò estareu advertida».

Els textos en prosa i els textos en vers conviuen en la difusió d'idees durant la «guerra de papers», es complementen. Els lectors segurament identificaven les publicacions en prosa com a més «serioses» mentre que les publicacions en vers podien contindre un to irònic, humorístic. Tanmateix, era vàlid barrejar la ficció amb la realitat en els dos gèneres, sempre i quan la finalitat del text ho justificara, és a dir, si s'utilitzava per a convèncer el lector.⁵

Els dos plecs solts *Carta que ha enviada la vila de Perpinyà a Catalunya, ahont va contant totas sas desdichas* i la *Resposta que fa Cataluña a una carta que li ha enviada la vila de Perpiñà, ab la qual plora sas desdichas pateix en recompensa de innumerables servicis*, recullen un seguiment dels successos durant els inicis de la guerra: la presa de Tarragona i Tortosa, el saqueig de Martorell, etc. La demanda d'informació era notable entre la població que consumia aquests fulls volants que anaven d'ací cap allà. El principal objectiu dels impressors, que buscaven els fets més interessants per al públic lector, no era altre que difondre'ls i vendre'ls.

Per a la present edició ens hem valgut dels criteris habituals. Així, per a l'edició s'han seguit els criteris regularitzadors habituals emprats en textos catalans antics d'acord amb el sistema d'Els Nostres Clàssics.

Pel que fa a la fonètica, mantenim el consonantisme amb variants prosòdiques que tenen tradició literària, excepte en els casos de *s/ʃ*, *u/v*, *c/ç* i *i/j*, grafies que hem regularitzat segons la normativa actual. Hem mantingut la *ny/ñ*, les dues possibilitats, ja que ambdues grafies conviuen a l'època i demostra el seu ús vacil·lant (veg. Miralles, Ed. 2007). També hem puntuat el text segons la normativa actual.

Per un altre costat, hem accentuat (gràficament) el text segons les normatives d'accentuació actuals del català central (els impresos són en català oriental), de la mateixa manera que hem regularitzat l'ús de majúscules i minúscules, l'apòstrof, el

⁵ Per al context històric ens hem fet servir de MIRALLES, E., «Els escriptors catalans en una Europa en conflicte: la propaganda política impresa de la Guerra dels Segadors», *Caplletra* 52, 2012, p.181-205.

guionet. Hem separat els mots aglutinats i, en alguns casos, hem hagut d'afegir-hi un punt volat en elisions que avui no tenen representació gràfica. I el mateix amb la substitució de *ll* per *l·l* quan té valor geminat. A més, hem desenvolupat les abreviatures.

Pel que fa a la mètrica, com ja hem assenyalat, hi ha un bon nombre de versos mal mesurats. Aquesta qüestió, l'hem intentada resoldre sempre i quan ha sigut possible, és a dir, sempre que hem pogut adequar la mesura d'un vers a set síl·labes, però la concurrència de més d'un vers amb problemes de mesura ens fa pensar que l'autor era poc hàbil a l'hora de compondre i, per tant, hem considerat que calia respectar el text. Finalment, pel que fa a altres aspectes, hem respectat les peculiaritats lèxiques, morfològiques i sintàctiques així com les mètriques. No hem regularitzat cultismes, barbarismes ni vulgarismes de tradició literària, ja que suposaria modificar el text original.

Per a l'edició partim dels dos exemplars conservats a la Biblioteca de Catalunya, que han estat reproduïts per Escobedo (1988: núm: XXII i XXVI):

4º. A4. [8] folis. Lletre redona i cursiva. A dos columnes. En blanc, numeració corresponent a les signatures: A1, A3 i A4. Caplletra. Gravat. Ornamentacions tipogràfiques.

Portada:

CARTA | QVE HA ENVIADA | LA VILA DE PERPINYA A CA- | thalunya,
ahont va contant totas | ſas deſdichas. | [Gravat: un senyor, amb homes darrere, parla
a una senyora, darrere de la qual hi ha una altra dona. De fons, situada al centre, una
figura d'un soldat nu amb una llança a la mà dreta i un escut a l'esquerra.] | AB
LLICENCIA, | En Barcelona, en la Eſtampa de Jaume Romeu, deaant | Sant Jaume,
Any 1641.

4º. [A4]. [8] folis. Lletre redona. Quaderns sense numerar ni foliar. Caplletra. Ornamentació tipogràfica.

Portada:

RESPOSTA QVE | FA CATALVÑA | A VNA CARTA QVE LI | ha enuiada
la vila de Perpiña, | ab la qual plora ſas deſdichas | pateix en recompensa | de
innumerables | ſeruicis. | [Ornamentació tipogràfica] | AB LLICENCIA. | En
Barcelona, en caſa de Jaume Matevat, Eſtamper de la Ciu, | y Vniuerſitat, Any 1641.

***La Carta que ha enviada la vila de Perpinyà a Cathalunya,
ahont va contant totas sas desdichas***

//Carta que ha enviada la vila de Perpinyà a Cathalunya, ahont va contant totas sas desdichas.

Ab llicència, en Barcelona, en la estampa de Jaume Romeu, devant Sant Jaume, any 1641.

Jesús Maria
//La trista y afligida vila,
qu·és Perpiñà nomenada,
a sa mare, Cathaluña,
desitja salut y gràcia.
(5) Molta salut vos desitjo,
però no us la puch donar,

que la poca de què gozo
a penas la puch conservar
per los treballs que patesch
(10) d'estos sacrílegos soldats
que, ab obras y paraulas,
úsan ab mi crueltats.
De tot bé estich privada,
cosa no us puch enviar
(15) si no és llàgrimas vivas
pus no fas sinó plorar.

1-4 Els quatre primers versos introdueixen el parlament que fa Perpinyà a Catalunya.

10 *sacrílegos soldats*: en referència als soldats castellans, vegeu nota als versos 17-20.

També us desitjo la gràcia,
que no us la puch enviar,
pus lo rey me l' à llevada
(20) per voler-lo allotjar.
Què són, mare, de aquells temps
tant felices y dorats
de què alegre gozava?
Com, axí, se'n són anats?
(25) Qu'és de aquella hermosura
que tenia en temps passat?
Que era un jardí de regalos
molt amenos y estimats?
Què s'és fet aquell aplauso,
(30) estima y gran amor,
que tants magnànimos reys
me tenían, y ab gran rahó?
Estimant-me com a clau
y guarda de sos tresors,
(35) no dexant entrar al regne
algú que fós sospitós.

17-20 Perpinyà va haver d'allotjar els soldats castellans durant els inicis de la Guerra dels Segadors; pel setembre de 1642, després que fóra escrita aquesta composició, la població fou ocupada pels francesos. «lo rey» (v. 19) és Felip IV; el vers 20 («voler-lo allotjar») fa referència, per extensió, a les seues tropes.

29 És a dir, *de aquell aplauso*. Tot i que pot semblar un error de composició tipogràfica (veg. Vers 24: «de aquella hermosura»), la construcció apareix sovint en aquesta composició (vers 105: Què se són fets aquells zelos)

33 *estimant-me com a clau*: Perpinyà era la ciutat estratègica («clau») en el conflicte bèl·lic entre França i Castella, ja que era el punt fronterer.

Bé sabeu vos, mare mia,
que traïdora no só estada
com ho és l'altra germana
(40) que Tortosa és nomenada.
Antes bé, de massa sel,
me só perduda y acabada
acullint als soldats del rey
que m'han tota despullada.

(45) Veritat és que alguns mals fills,
a qui jo he dat aliment,
ab las suas traïcions
m'an posada ab gran torment;
ells han tinguda la paga
(50) de haver fet tal desbarat,
pus los matexos castellans
als demés han degollat.
Per ser Tortosa ciutat
no és estada ciutadana
(55) y per ser vila Perpiñà
may és estada vilana;

40 A l'inici de la Guerra dels Segadors, mentre la Generalitat i el Consell de Cent eren partidaris de Lluís XVIII de França, Tortosa roman fidel a la corona castellana.

41 *sel*: llegisca's «zel».

43 *del rey*: Felip IV. Els soldats castellans de Felip IV estaven intal·lats a Perpinyà.

49 *ells*: «els mals fills» (vers 45)

52 *demés*: en sentit de «la majoria» (DCVB)

53-56 Tortosa no s'ha portat bé («no és estada ciutadana»). Perpinyà, tot i les circumstàncies, «mai és estada vilana», és a dir, mai ha tingut un mal comportament amb els seus «germans» catalans (vilana>vil).

procurau de castigar-la
fent-la tornar a camí,
pus és cert que si no u féu
(60) vos ne aveu de penedir.
// Uns brivons molt deshonestos
l'an procurada engañar
prometent fer-la señora
y la vólan captivar.
(65) De vós vólan fer lo mateix
per çò estareu advertida
que, si us descuydau un punt,
prest vos veureu destruïda.
Pesar tinch de Tarragona
(70) que més mala sia estada
que la ciutat de Tortosa:
mereix molt ser castigada!
Però la germana Ylla
no us la puch prou alabar,
(75) pus sempre s'és defensada
ab un valor singular.

57 *castigar-la*: es refereix a Tortosa.

61 *brivons*: castellans.

62-64 En referència a la ciutat de Perpinyà.

65 *vós*: Catalunya, i més concretament Barcelona, ocupada pels francesos aleshores i que les tropes felipistes volien prendre, ja que era el centre de la Revolta Catalana.

Quan en els textos de l'època es fa referència a Catalunya, moltes vegades s'ha d'entendre com una al·lusió a la ciutat (veg. Miralles, 2010).

69-72 Als inicis de 1641, Tortosa i Tarragona foren preses per l'exèrcit castellà del marquès de Los Vélez.

73-76 Illa (Rosselló) fou assetjada pel setembre per les tropes castellanques de Juan de Garay Otañez, les quals foren derrotades pels soldats francesos de George Stuart (senyor d'Aubigny). Es va rebel·lar davant l'exèrcit felipista.

Sapiau que van alguns
per aquí dissimulats
ab vestiments de ovelles
(80) que són uns llops afamats:
pus don Julià los promet
que·ls té de remunerar
procúran, ab diligència,
fer-vos pèdrer y acabar.
(85) Anau, donchs, molt recelosa
procurant sempre guardar
las lleys santas de la terra
si us voleu ben conservar.
Ab la força de las armas
(90) avem de alcançar la pau;
viureu vós y viurà lo rey,
pus de son regne som la clau.
Pus sabeu que ab vostros brassos
y sanch fóreu rescatada,
(95) ab los matexos, valentment,
aveu de ser conservada.

79-80 *vestiments de ovelles*, és a dir, fent-se passar per bons.

80 *llops*: en referència als assetjants, és a dir, els soldats castellanques.

81 *don Julià*: No he pogut identificar el personatge amb certesa, però podria tractar-se de Josep Jalpí i Julià (1604-1678), eclesiàstic benedictí partidari de Felip IV de Castella durant la Guerra dels Segadors (GEC).

91 *lo rey*: Lluís XIII, el Just (rei de França)

92 *de son regne som la clau*, vegeu vers 33.

93 *vostros brassos*: en referència a la Junta General de Braços, dirigida per Pau Claris.

99 *fidelíssima filla*: en referència a Perpinyà, que té el títol de «fidelíssima».

Què és de aquella guirlanda
ab què estava adornada
de fidelíssima filla
(100) ab ma pròpia sanch guañada?
Qu·és de aquells sabrosos ratos
quant passejava los prats,
cullint rosas y violas,
gozant llurs amenitats?
(105) Què se són fets aquells zelos
de francesos enamorats
que de la mia hermosura

restàvan tan admirats?
Ni rosas, jardins, ni violas,
(110) ni cosa bona hi ha ja,
ni a penas m'és concedit
llicència per respirar.
Què és ara de aquella filla
tan amada y volguda
(115) que de bissó y brocat
vestia la vestidura?
Aquella vuy és esclava
y passa molt trista vida
ligada de mans y peus,
(120) dormint en la terra fria;

105-109 Abans de la Guerra, Perpinyà, part de la corona castellana, era envejada pels estats que l'envoltaven per la seua situació geopolítica i per la seua fidelitat.

113 *aquella filla*: en referència a Perpinyà.

116-117 *bissó y brocat*: tela de lli i teixit de seda amb or, respectivament, documentat el «bissó» en els *Sermons* de Sant Vicent Ferrer i el «brocat», en el *Tirant lo Blanch* (DCVB). És una mostra de poder adquisitiu.

per cuxí té una pedra
freda, dura y cruel,
y per llansol y flassada
té la teulada del cel.
(125) Ja no m'estima lo rey,
sos capitans me afligen
y lo bisbe de Urgell:
tots, ab gran saña me míran.
Lo meu plora y gemega
(130) vent sas ovellas maltractar
de aquestos llops infernals
y que remey no y pot posar
que de mi fàssan trincheras
per aver de pelear.
(135) //Ab assò podeu conèxer
la pena que dech passar.
Ja veyeu jo qual estich vuy,
axí estareu vos demà
si guardau fidelitat
(140) an aquell que us vol matar.

125 *lo rey*: Felip IV de Castella

127 *lo bisbe de Urgell*: Pau Duran, intentà calmar les intencions dels camperols del Corpus de Sang, sense èxit. Un any després, des de Tarragona, enviava memorials al Consell d'Aragó sobre la situació del camp a causa del pas de les tropes de Lluís XIII. Després de l'ocupació francesa, va haver d'exiliar-se.

129-131 *lo meu*: fa referència al bisbe d'Elna, Francesc Peres i Roi, que no té manera d'aturar els estralls de les tropes castellanes («llops infernals») contra la seua gent («ovellas»).

140 Perpinyà, que ha restat fidel a Castella, ara pateix i adverteix a Catalunya que, si és fidel a Felip IV, acabarà mal també. El que pretenia el govern felipista era llevar drets als catalans i acabar amb qui es revoltara contra el model instaurat, i el que busca l'anònim autor és fer decantar els ànims cap a l'opció profrancesa. Veg. vers 145 «demanem-lo [socorro] al francès».

Què agravis hem fets al rey
que axí·ns tinga de tractar
y, demanant-li vos socorro,
nos vulla més apretar?
(145) Demanem-lo al francès
que ell nos socorrerà,
pus si nosaltres moríem
ell se poria aparellar.
Germanas y mare mia
(150) ajudau-me a plorar
la desdicha y misèria
que totas me veyeu passar;
procurau, ab diligència,
de venir-me a rescatar,
(155) perquè estos neros cruels
me vólan fer renegar.
A la verge de Monserrat
humilment la pregareu
que en esta tan trista vida
(160) me envie lo amparo seu;

141 *rey*: una vegada més, la referència és a Felip IV de Castella.

145 *al francès*: fa referència a tots els francesos, al poble francès.

145-148 Si França venç els castellans i els fa fora de Perpinyà, la unió de Catalunya i l'Estat francès serà possible.

148 *aparellar*: en sentit de «preparar, proveir» (DCVB).

149 *germanas y mare mia*: és a dir, les altres ciutats catalanes i Catalunya.

154 *neros*: qualificatiu d'home cruel, l'origen és Neró. Serveix ací per a qualificar els castellans.

157 *Verge de Monserrat*: patrona de Catalunya.

y als meus àngels custodis
que visiblement me alcançaren
revocació de sentència,
que ara no·m desamparen.
(165) Pregareu al gran Batista
patró y amparo meu,
y del màrtir Sant Magí
també memòria tindreu,
perquè ab lo seu gayato
(170) vulla dar de bastonadas
a estas vívoras cruels
que·m roségan las entrañas.
Pregareu a Sant Ramon,
aquell gran nevegador,
(175) que sens negar-me arribe

al port de redempció;
y la verge Santa Eulària
que tinga llàstima de mi
venint ab sa gran bandera
(180) a mes carns desnues cubrir.

165 *gran Batista*: Sant Joan Baptista, profeta del cristianisme que morí degollat.

167 *Sant Magí*: patró de Tarragona.

173 *Sant Ramon*: No hem pogut distingir amb certesa a quin Sant Ramon fa referència, però podria tractar-se de Ramon Nonat, cardenal emparentat amb la casa dels Cardona, que va fer viatges a Àfrica per a alliberar captius («nevegador»)

174 nevegador] nenegador, error d'impremta, possiblement per influència del vers 175 («negar-me»).

176 *port de redempció*: entenga's com l'alliberament de Perpinyà de les tropes castellanès.

177 *verge Santa Eulària*: patrona de la diòcesi de Barcelona.

A Sant Vicens Ferrer direu
que lo temps és arribat
que·s cumpla la profecia
que ell avia profetizat,
(185) dient: “Perpiñà, Perpiñà,
qui t'ha vista hi·t veurà?
En algun temps desdichat
Perpiñanet te dirà”.
Y a la gran patrona Tecla,
(190) que sap bofetadas dar,
se servesca de dar-ne dues
a dos que us vólan matar.
Són dos perros rabiosos
que us vólan menjar y tragar
(195) ab gran crueltat, y a mi
me vólan del tot acabar.
Y a la verge Cicilia
que sia per ella entonat
molt prest com a gran cantora
(200) lo al·leluya desitjat.

181-188 Sant Vicent Ferrer, segons la tradició a Perpinyà, va profetitzar sobre l'acabament del Cisma d'Occident, és clar, intervingué en les negociacions per posar-hi fi.

189 *gran patrona Tecla*: remet a Santa Tecla d'Icòni, patrona de Tarragona.

193 *dos perros rabiosos*: sembla que aquests «dos» podrien ser Felip IV de Castella i el seu privat, el Comte-duc d'Olivares.

197 *verge Cicilia*: en referència a Santa Cecília, patrona dels músics («entonat», vers 198; «cantora», vers 199).

No us olvideu de Madrona,
de Olaguer y de Sever,
ni tampoch dels demás sants
que a tots los he menester.

(205) Del valerós patró Sant Jordi
cosa no us ne vull parlar,
pus en las suas banderas
las creus vermellas veig ja,
//ab sos esquadrons famosos
(210) y sos brassos esforçats
que no poch me aconsólan
en esta captivitat.
També tinch molt gran consol
poder veurer enarbolat
(215) en sos pendons lo Santíssim
de aquells sacrílegos cremat.

- 201 *Madrona*: santa venerada a Barcelona, d'on era copatrona junt amb Santa Eulàlia.
202 *Olaguer*: Sant Oleguer de Barcelona, bisbe de Barcelona i arquebisbe de Tarragona; *Sever*: Sant Sever, bisbe de Barcelona.
203 *demés*: en sentit d' «els altres, la resta» (DCVB).
205 *patró Sant Jordi*: patró de Catalunya. La bandera que l'identifica és blanca amb una creu vermella (vers 208).
214 *enarbolat*: en sentit d' «alçat amunt i verticalment», una senyera (DCVB).
215 *pendons*: és una «insígnia que consisteix en un tros de tela que penja d'una barra en horitzontal»(DCVB).
216 La preposició «de» ací funciona com «per» per a la passiva.
216 *aquells sacrílegos cremar*: aquest vers podem comparar-lo amb un fragment de la versió antiga de l'himne d'*Els Segadors*: «[...] n'han cremat un sagrat lloc, / que Santa Coloma es deia; / cremen albes i casulles, / i corporales i patenes, / i el Santíssim Sagrament, / alabat sia per sempre. [...]» (MASSOT I MUNTANER, J., *Els Segadors, himne nacional de Catalunya*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993). En esclatar la Revolta dels Segadors, davant la sublevació dels pagesos catalans a les tropes felipistes, l'exèrcit castellà cremava esglésies de la mateixa manera que maltractaven la gent, és a dir, no per anticlericalisme sinó pels documents i béns que s'hi pogueren conservar.

A Déu siau, mare mia,
que no·m puch més allargar
que tantas llàgrimas llanso
que·m fan lo paper gastar.
FI

Aparat de variants:

Títol [A1r] 3 devant] deaant 1 [A2r] 30 gran] grau 61 [A2v] 135 [A3r] 209 [A3v]

La Resposta que fa Catalunya a una carta que li ha enviada la vila de Perpiñà, ab la qual plora las desdichas pateix en recompensa de innumerables servicis

//Resposta que fa Catalunya a una carta que li ha enviada la vila de Perpiñà, ab la qual plora sas desdichas pateix en recompensa de innumerables servicis.

Ab llicència. En Barcelona, a casa de Jaume Matevat, estamper de la ciutat y
Universitat, any 1641.

//May te coneguí per filla
fins que has tingut treballs
per veure't descomodida
sens donar-me algun descans.
(5) Ara veig que, ab tots afanys,
me dius emparo y mare,
jo·t valdré de bona gana
si tu dexas tos enganys.
Dius que·m desitjes salut
(10) y que tu ne gozes poca:
no foses estada loca
y tindries quietut.
Ta queixa e inquietut
és de l'exèrcit, Castella;
(15) filla desdixada aquella
que pesant-me los ha volguts!

15 *filla desdixada*: fa referència a Tortosa, a la qual s'ha referit Perpinyà en la primera composició, presa per l'exèrcit castellà a principis de 1641.

Dius que la gràcia del rey
te falta, y no me admira,
millor viuràs en ma lley
(20) quant tindràs la gràcia mia.
Las llàgrimas que m'envias
guarde-las, axuga't l'ull,
y pensa que ab coses mies
has tingut cruel argull.
(25) Ma filla, molt de bé·t vull,
però com te viu tant mala
(quant me feres la marmada
dient: «per mare no·t vull»)
yo pensí no tornaries
(30) an els meus brassos lleals.
Quant viu que ab los malalts
feyes cruels tiranies,
//filla tan descomodida,
en tantas ocasions
(35) no haurien de forçar rahons
perquè yo li donàs vida!
Però, pus que m'heres filla
no·t desmays, fia de mi,

17 *rey*: Lluís XIII.

19 *millor viuràs en ma lley*: república catalana que prometé Richelieu el 1641 amb Lluís XIII com a comte de Barcelona. Llavors, les autoritats catalanes van haver de posar-se sota la protecció de monarca francès (després del setge castellà a Tortosa i Tarragona el mateix any), moment en què foren redactades aquestes composicions.

27 *marmada*: és a dir, «marmanya: operació de revendre» (DCVB).

que yo y la flor de lis
 (40) te llevarem la papida.
 Molta llàstima at tinguí
 quant viu a tots fills discordes:
 uns, ab valor y conformes,
 altres, traïdors los mirí;
 (45) animats ab gran descuyt
 valían als castellans,
 sacrílegos e inhumans,
 per amor del real de vuyt.
 Los advertiments que·m dónas
 (50) de Tarragona y Tortosa
 y de la bondat de Ylla
 prou m'és cosa a mi notòria.
 Dels llops afamats que tinch
 dius que·ls tornia a camí;
 (55) descansa que, veuràs prest,
 expurgaran lo verí.

39 *flor de lis*: és el símbol de França, mentre que el lleó amb una espasa a la mà dreta i una rodella a l'esquerre, el símbol castellà. El vers fa referència a Catalunya i França, ja que els catalans s'aliaren amb els francesos davant la política d'Olivares i Felip IV.

40 *papida*: «pepida», i, en sentit figurat, un «constipat fort» o una «malaltia llarga» (DCVB).

41 *at*: llegisca's «et».

46 *valian*: en el sentit d'«ajudar».

48 *real del vuyt*: moneda de plata encunyada per l'imperi espanyol després de la reforma monetària de 1497.

49-52 En aquests versos respon al que diu el primer plec solt sobre Tarragona i Tortosa, preses per les tropes castellanes, qualificant-les de traïdores; mentre que Illa (Rosselló) resta fidel a Catalunya i es manté al costat dels francesos, que la defensaven dels felipistes.

Que·m vullen a mi acabar
 molts anys ha que yo u conech
 però ara molt clar veig
 (60) que Déu me vol ajudar.
 He tinguts tres enemichs,
 cruels y molt declarats,
 cada hu ab fals motiu
 me causava desbarats.
 (65) //Ma ventura és estada
 que no m'emprenían sola
 que de la iglésia sagrada
 volien no y restàs cosa.
 Esta és cosa averiguada
 (70) que péndrer las armas ma gent
 no foren mas bofetadas
 sinó per lo Sant Sagrament.
 Y axí Lluys és potent
 per passejar mas moradas

(75) y, ab poderosas armadas,
per mar y terra vencent.
Mal aya, mal aya; amén!
Qui no dirà mil vegades
fins a dins de les entraïnes:
(80) visque lo tretze per primer!

61 per als *tres enemichs* vegeu més avall, versos 88-89;92 («estos tres que antes t'è dit»).

71 *mas bofetadas*: valor adversatiu.

72 Remet a l'altra carta, on en parla també (vers 215, «lo Santíssim»).

73 Lluís XIII, el Just. Hi fan referència també els versos 80, «lo tretze», i 82, «d'ell».

77 Llegisca's *mal haja*, expressió per maleir (DCVB) i ja utilitzada per Joan Timoneda en molts dels seus poemes.

78-80 És un crit de glòria cap al monarca, perquè tothom volia Lluís XIII per rei.

80 *lo tretze*: veja's *supra*.

Vols veurer si és del Cel
la electió que d'ell ha feta?
Sant Narcís los feya infels
quant Castella era perfeta.
(85) Però ara que ha pervertit
y han cremat los sacraris
y en castigar són inichs
lo duch y protonotari,
y lo rey, tan adormit,
(90) me han causat tals desvaris
estos tres que antes t'è dit
que per señors m'eren cosaris.
No se ha mogut una mosca
contra de la gent francesca
(95) mes per a impedir l'antrada
a alguns feyan feresa.
//Alguns un poch disfraqats

82 *d'ell*: veja's *supra*.

82 Un dels miracles que s'atribueix a Sant Narcís (segles III-IV) és el de les mosques, les quals mataren les tropes franceses, que profanaren el seu sepulcre, quan el rei, Felip l'Ardit, entrà amb l'exèrcit a Girona el 1285. Així, quan es considerava que l'aliat era Castella i no França, Sant Narcís feia els francesos infidels pel seu comportament.

85 És a dir, ara que ha canviat la situació.

86 Entenga's: han cremat els sacraris la gent castellana.

88-90 El Comte-duc d'Olivares, el rei i el seu protonotari són protagonistes d'algunes composicions coetànies. N'és l'exemple més significatiu una *Glossa catalana* anònima, que comença així: «Diu-se que és lo Comte Duc, un ruc, / i la Real Magestat, un fat, / i lo seu protonotari, sectari. / Puix no ens apar gran desvari, / sens considerar-ho abans, / subjectar als catalans / un ruc, un fat, un sectari?» (COROLEU, Josep, *Clarís y son temps*, La Renaxensa, 1880).

me deyen: no fasau, mara,
fassam-o sols per encara”,
(100) però ells se han acabats.
Los sants y santes que crides
fia, d’ells no desconfies,
pateix per ara alguns dies
y procura en fer bondat.
(105) De Déu tinch assegurat
y de la verge sagrada
aquella, ma advocada,
la mare de Monserrat,
que m valdran com yo t’è dit.
(110) Mira lo de Monjuÿch
ahont assistí en persona
tant de dia com de nit:
la gloriosa Madrona,
Policarpo y Eulàlia,
(115) y lo pastor sant Olaguer
tornaren per Barcelona;
amenasant al Vallès
lo exèrcit de Castella,

110 És a dir, «recorda la batalla de Montjuïc de 1641». Hi vengeren les tropes catalanes contra tot pronòstic.

112-116 Madrona, Eulàlia, Policarp i Oleguer són sants venerats a Barcelona (vegeu *supra*, a la composició *Carta que ha enviada la vila de Perpinyà a Cathalunya, ahont va contant totas sas desdichas*, els versos 200 i següents).

116 *tornar per*: en el sentit d’ «anar a favor de» (DCVB). És a dir: els quatre sants protegiren la ciutat.

mira què feu Sant Esteve
(120) en la vila de Granollés,
que quant per los consellers
fou assegurat lo tesor
no volgué que li llevassen
del cap la corona de or.
(125) Altres miracles a milions
en lo progrès han succehïts
y de àngels visions
a vista de l’enemich.
//Animen-se totas mas fillas
(130) y, en particular, Barcelona
que no vol Déu que ab mentides
triumfe d’esta corona.
Ya engañaren a Tortosa
y lo camp contaminaren
(135) y ab promeses entraren
al punt dins de Tarragona.

119 *Sant Esteve*: protomàrtir cristià i patró del gremi barceloní de brodadors. Fou mort pels jueus, lapidat per blasfem, i el seu cos quedà exposat a la depredació dels

animals. Li donaren, després, sepultura però fins quatre-cents anys després no es va saber on. A partir del 415, la tomba oficial que conté les relíquies és a Jerusalem.

122 *Llegisca's* «tresor».

129 *mas fillas*: ciutats de Catalunya.

132 *esta corona*: la corona castellana.

133-139 Setges de Tortosa i Tarragona, ocupades per les tropes castellanes a inicis de 1641. Després, les tropes castellanes van baixar fins al Penedés i van arribar a la ciutat de Martorell, l'ocuparen i la saquejaren abans d'anar cap a Barcelona.

Baxaren per lo Panadès
sercant trases y motins
ribaren a Martorell
(140) y allí foren herodins.
A Monjuÿch, com a mastins,
pujaren ben informats
que prest entrarien dins
del fort poch fortificat.
(145) Però Déu, agraviat,
ayudant sempre a la rahó,
dexa'ls tallar lo bastó
ab què-s són bastenojats
Resta en bon-ora, ma filla,
(150) tu y totes les demés,
que jo tinch la profesia
del gloriós Vicens Ferrer.
Axí, alegre't ja
pus te festeja Condé

140 *herodins* o d'Herodes: és a dir «herodià, pertanyent o relatiu a Herodes» (DCVB), pel seu caràcter.

141 *mastins*: en sentit de «vigilants».

141-148 Es torna a referir a la batalla de Montjuïc (1641), guanyada per les tropes catalanes i considerada un moment clau de la guerra.

146 *aydant*: l'únic imprès conservat d'aquest text conté una correcció, manuscrita, que diu «ayudant».

149 *ma filla*: en referència a Perpinyà.

154 *Condé*: Enric II de Borbó-Condé, Príncep de Condé, noble i militar francès, membre de l'exèrcit que combatia contra els castellans al nord durant la Guerra dels Segadors.

que, si tu ho fas mitg bé,
molt prest te deslliurarà.
Cantarem aleluya
si unànimes y conformes,
ab lo francès concordes,
acudim a pelear!

LAUS DEO

Aparat de variants:

Títol // [1r] 2 las desdichas] sas desdichas, corregit d'acord amb el sentit 1 // [2r]
33 [3r]
65 // [4r] 97 // [5r] 114 Eulàlia] Enlàlia 129 [6r] 148 bastonejats] bastenojats

Bibliografia

- Coroleu, Josep (1880), *Clarís y son temps*, Barcelona, La Renaxensa.
- DCVB* = *Diccionari català-valencià-balear* (2001-2002), edició electrònica, Barcelona / Palma / València, Institut d'Estudis Catalans / Editorial Moll.
- Escobedo, Joana (1988), *Plecs poètics catalans del segle xvii a la Biblioteca de Catalunya*, Barcelona, Biblioteca de Catalunya.
- Ettinghausen, Henry (1993), *La Guerra dels Segadors a través de la premsa de l'època*, Barcelona, Curial.
- Ferrando, Antoni & Nicolás, Miquel (2011), *Història de la llengua catalana*, Barcelona, UOC.
- Massot i Muntaner, Josep (1993), *Els Segadors, himne nacional de Catalunya*, Espplugues de Llobregat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Miralles Jori, Eulàlia (2010), «Poesia i política en la Guerra dels Segadors», dins Miralles Jori, E. (ed.), *Del Cinccents al Setcents. Tres-cents anys de literatura catalana*, Bellcaire d'Empordà, Edicions Vitel·la, p. 439-465.
- Miralles Jori, Eulàlia (2012), «Els escriptors catalans en una Europa en conflicte: la propaganda política impresa de la Guerra dels Segadors», *Caplletra* 52, p. 181-205.
- Miralles, Eulàlia & Valsalobre, Pep (2013), «Edat Moderna», dins Martínez-Gil, Víctor, *L'edició de textos: història i mètode*, Barcelona, UOC, p. 1-48.
- Palos Peñarroya, Joan Lluís (1999), «Les idees i la revolució catalana de 1640», *Manuscrits* 17, p. 277-292.
- Rossich, Albert (1997), «És vàlid avui el concepte de Decadència de la cultura catalana a l'Edat Moderna? Es pot identificar Decadència amb castellanització?», *Manuscrits* 15, p.127-134.
- Rossich, Albert & Valsalobre, Pep (2006), *Poesia catalana del barroc. Antologia*, Bellcaire d'Empordà, Edicions Vitel·la.
- Rubió i Balaguer, Jordi (1985), *Història de la literatura catalana*, ii, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Rubió i Balaguer, Jordi (1986), *Història de la literatura catalana*, iii, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Sanabre, Josep (1956), *La acción de Francia en Cataluña en la pugna por la hegemonía de Europa: 1640-1659*, Barcelona, Real Acadèmia de les Bones Lletres de Barcelona.
- Simon i Tarrés, Antoni (1999), *Els orígens ideològics de la Revolució Catalana de 1640*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Simon i Tarrés, Antoni (2008), *Pau Claris, líder d'una classe revolucionària*, Barcelona Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Torrent, Anna M. (1984), «Poesia barroca de la Guerra dels Segadors», *Els Marges* 31, p. 81-100.

Torrent, Anna M. (1993), «Diàlogo verdader, graciós y apacible dels felices y bons successos de la guerra de Cathalunya», *Els Marges* 48, p. 321-387.

Recebido para publicação em 02-08-14; aceito em 04-09-14